

ΠΡΩΤΟΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(743—723 Π. Χ.)

Τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμους πρῶτοι περιέγραψαν ὁ ἐκ Κρήτης Ῥιανὸς ὁ Βηναῖος καὶ ὁ Πρικνεύς Μύρων.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφείας, ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Μεσσήνιοι φεύγοντες ἐκ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Μεσσηνίας, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν πόλιν Στενύκληρον.

Ὁ Εὐράης ὁ βασιλεὺς τῶν Μεσσηνίων, παρώτρυνε τοὺς Μεσσηνίους νὰ μὴ καταπλήτσωνται διὰ τὴν, ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, κατάληψιν τῆς Ἀμφείας, ἀλλὰ νὰ γυμνάζωνται καὶ νὰ προπαρασκευάζωνται. Τέσσαρα λοιπὸν ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφείας, πρῶτοι οἱ Μεσσήνιοι ἐκστρατεύουσι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἔχοντες βασιλέα τὸν Εὐράην, στρατηγὸν δὲ τὸν Κλέονιν, καὶ ἀρχηγούς τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν ψιλῶν τὸν Πυθάρατον καὶ Ἀντανδρον. Ἡ μάχη αὕτη ἔλαβε χώραν περὶ τὴν πόλιν Χαράδραν. Κατὰ ταύτην οὐδεὶς ἀνδείχθη νικητῆς, οὔτε οἱ Μεσσήνιοι, οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπόμενοι τῷ ὅρῳ αὐτῶν, ἐν ἔτος ὕστερον ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Χαράδρας, ἐκστρατεύουσι κατὰ τῶν Μεσσηνίων φανερά ἤδη, καὶ οὐχὶ νύκτωρ ὡς τὸ πρῶτον κατὰ τῆς Ἀμφείας, ἔχοντες βασιλεῖς μὲν τὸν Θεόπομπον καὶ Πολύδωρον, στρατηγὸν δὲ τὸν Εὐρυλέοντα. Κατὰ τούτων ἐπερχο-

μένων ἀντιπαράσσονται οἱ Μεσσήνιοι, μετὰ τοῦς Εὐφάνην, βασιλέα καὶ Κλέονιν στρατηγόν, Πυθάρατον δὲ Ἀντανδρον ἀρχηγόν τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν φιλῶν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην φονεύεται ὁ Πυθάρατος, καὶ οἱ ἀντίπαλοι χωρίζονται καὶ αὖτις χωρὶς νὰ ἀναδειχθῇ τις κατὰ ταύτην νικητὴς. Μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην μάχην τὰ ἐν Μεσσηνίᾳ δεινοῦνται. Νόσος λοιμώδης ἐνσκήπτει, σπάνις χρημάτων ἐπέρχεται καὶ τούτων ἕνεκεν οἱ δοῦλοι τῶν Μεσσηνίων αὐτομολοῦν πρὸς τοῦς Λακεδαιμονίους. Οἱ Μεσσήνιοι βλέποντες τότε ὅτι, ὃ μὲν ἀριθμὸς τῶν ἡλαττώθη, τὰ δὲ λοιπὰ ὅτι ἔβαινον κακῶς, ἐγκαταλείπουσι τὴν Στενόκληρον καὶ ἀχυροῦνται εἰς τὴν Ἰθώμην. Ἐκ τῆς Ἰθώμης πέμπουσι τὸν Τίσιν, εἰς τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν νὰ μάθωσι τί χρὴ δρᾶν. Τὸ μαντεῖον χρησιμαδοτεῖ ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ θυσιάσῃ μία παρθένος ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν. Ὁ κλῆρος πίπτει εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου. Ὁ Λυκίσκος διὰ νὰ σώσῃ ταύτην φεύγει τῆς Μεσσηνίας καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀμα τῇ φυγῇ τοῦ Λυκίσκου μετὰ τῆς θυγατρὸς του, οἱ Μεσσήνιοι ταρασσονται διότι φοβοῦνται ὅτι δὲν θὰ ἐκτελεσθῇ ὁ χρησμὸς. Ἐν τῇ ταραχῇ ἐκείνῃ τῶν Μεσσηνίων προσέρχεται ὁ Ἀριστοδῆμος καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ θυσιάσῃ τὴν θυγατέρα του. Ὁ μνηστήρ τῆς κόρης ταύτης (ὅστις ἦν εἰς τῶν εὐνοουμένων τοῦ Βασιλέως τῶν Μεσσηνίων, Μεσσήνιος) διὰ νὰ τὴν σώσῃ διακηρύττει ὅτι δὲν εἶνε παρθένος. Ὁ Ἀριστοδῆμος, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ, μαίνεται καὶ φονεύει ἰδίαις χερσὶν τὴν θυγατέρα του. Οὕτω καὶ τὸ ψεῦδος ἀποδεικνύεται καὶ ὁ χρησμὸς ἐκπληροῦται. Ὁ Εὐφάνης ἐνθαρρύνει τότε τοῦς Μεσσηνίους, ὅτι ὁ χρησμὸς ἐξεπληρώθη, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀποθαρρύνονται.

ἐπὶ τῇ τελέσει τούτων, καὶ δὲν τολμῶσι νὰ ἐκστρατεύ-
σωσι κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Μετὰ ἑξ ἔτη, οἱ Λακεδαι-
μόνιοι νομίσαντες ὅτι ἡ δύναμις τοῦ χρησμοῦ παρῆλ-
θεν πλέον, ἐκστρατεύουσι καὶ πάλιν κατὰ τῶν Μεσ-
σηνίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μάχην ταύτην, οὔτε νι-
κῶσιν, ἀλλ' οὔτε ἡττῶνται. Εἰς τὴν μάχην ταύτην
τραυματίζεται σοβαρῶς ὁ τῶν Μεσσηνίων Βασιλεὺς
Εὐφάης καὶ μετὰ τινος ἡμέρας ἀποθνήσκει. Ὁ Εὐ-
φάης ἐβασίλῃ υἱὲν ἐπὶ δέκα καὶ τρία ἔτη. Μετὰ τὸν Εὐ-
φάην λαμβάνει τὴν βασιλείαν ὁ Ἀριστόδημος. Κατὰ
τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀριστοδήμου, οὐδὲν
ἄλλο λαμβάνει χώραν ἢ ληττρικαὶ μόνον πράξεις με-
ταξὺ τῶν ἐμπολέμων Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων.
Κατὰ τὸ πέμπτον ὅμως ἔτος συνάπτεται νέα μάχη
περίξ τῆς Ἰθώμης μεταξὺ τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν
Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων ἑκατέρου τούτων.
Κατὰ τὴν μάχην ταύτην νικῶσιν οἱ Μεσσηνιοὶ τοὺς
Λακεδαιμονίους καὶ καταστράχουσι τριακοσίους αἰχμα-
λώτους Σπαρτιάτας οὓς συνέλαβον μὲ τὰ δπλα ἀνὰ
χείρας. Οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὴν, ἐκ τῆς μάχης ταύ-
της, ἡττάν των ἐρωτῶσι τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν,
καὶ τὸ Μαντεῖον βεβαίως τούτους ὅτι, μόνον δι' ἀπά-
της δύναται νὰ κυριευθῇ ἡ Ἰθώμη. Οἱ Λακεδαιμόνιοι
ἐπόμενοι τῷ χρησμῷ πέμπουσι κατόπιν ἀποφάσεως,
ὥς αὐτομόλους δῆθεν εἰς τὴν Ἰθώμην, ἑκατὸν ἄνδρας,
διὰ νὰ μάθωσι τί κάμνουσι οἱ Μεσσηνιοὶ. Τὸ σχέδιον
ὅμως τοῦτο τῶν Λακεδαιμονίων ἐννοεῖ ἐγκαίρως ὁ Ἀ-
ριστόδημος καὶ ἀποπέμπει τούτους. Ἀποτυχόντος τοῦ
πρώτου τούτου σχεδίου των, οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἀ-
ποθαρρύνονται, ἀλλὰ καὶ δεύτερον μηχανῶνται. Δι' ὁ-
λων τῶν μέσων πειρῶνται ν' ἀποσπάτωσι τοὺς συμ-
μάχους τῶν Μεσσηνίων Ἀρκάδας καὶ Ἀργεῖους καὶ

ἐπιτυχάνουσι τοῦτο κατὰ τὸ ἥμισυ, ἀποσπάσαντες
ἐκείνων, τοὺς Ἀργεῖους. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην
τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ Ἀριστόδημος ἐρωτᾷ καὶ αὐτὸς
τὸ Μαντεῖον καὶ μανθάνει παρ' αὐτοῦ ὅτι «ὁ πρῶτος ὁ
ἀφιερῶσας ἑκατὸν τρίποδας εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἰθωμάτα
Διὸς αὐτὸς θὰ νικήσῃ». Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἀριστόδη-
μος διατάσσει νὰ κατασκευασθῶσιν ἑκατὸν ξύλινοι τρί-
ποδες. Ἀλλ' ὁ Σπαρτιάτης Οἰθαλος μαθὼν τὸν χρη-
σμὸν ταῦτον, πρὶν ἢ κατασκευασθῶσιν οἱ ὑπὸ τῶν
Μεσσηνίων ξύλινοι τρίποδες, ἀφιερῶι οὗτος ἑκατὸν τρί-
ποδας πηλίνους, νύκτωρ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἰθωμάτα
Διὸς καὶ ἀναγγέλλει τοῦτο εἰς τὴν Σπάρτην. Τοὺς τρί-
ποδας τούτους εἶχεν ὁ Οἰθαλος κατὰ τύχην. ἐκ τῶν
πρωτέρων. Τούτους λοιπὸν μετὰ κυνηγετικῶν ἄλλων
ἐργαλείων, θέτει ἐντὸς σάκκου μεταμφιέζεται εἰς κυ-
νηγὸν χωρικὸν Μεσσήνιον, ἀναμιγνύεται μὲ τοὺς χω-
ρικοὺς Μεσσηνίους, ἔξω τῆς Ἰθώμης καὶ εἰσέρχεται
μετ' αὐτῶν ἀνύποπτος εἰς τὴν Ἰθώμην. Κρύφα τὴν
νύκτα ἀφιερῶι τούτους τῷ βωμῷ τοῦ Ἰθωμάτα Διὸς,
καὶ νύκτωρ μεταβαίνει εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἀναγγέλλ-
λει τοῦτο τοῖς Λακεδαιμονίοις.

Ἀμα ὥς τὴν πρῶταν, εἶδον τοῦτο οἱ Μεσσήνιοι,
ταράσσονται καὶ μάτην ὁ Ἀριστόδημος προσπαθεῖ
νὰ ἐνθαρρύνῃ τούτους. Τὰ πάντα προλέγουσι τὴν ἄλω-
σιν τῆς Ἰθώμης καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσση-
νίας. Ὁ Ἀριστόδημος βλέπων ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ
πράξῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδας του, φρονεῖται ἐπὶ τοῦ τά-
φου τῆς θυγατρὸς του, ἢ καθ' ἑκάστην ἐβλεπεν καθ'
ὑπνον παραπονουμένην ὅτι ἀδίκως τὴν ἐφρόνευσεν. Ὁ
Ἀριστόδημος ἐβασίλευσεν ἑξ ἔτη καὶ τίνας μῆνας.
Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου, τοῦ γενναίου
καὶ ατυχοῦς ἐκείνου βασιλέως τῶν Μεσσηνίων, οἱ

Μεσσήνιοι ἐκλέγουσι στρατηγὸν Αὐτοκράτορα τὸν Δάμιν καὶ ἄρχοντας τοὺς Κλέονιν καὶ Φυλέαν. Μάχονται οἱ Μεσσήνιοι, ἐπὶ πέντε μῆνας μὲ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν, κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλ' ὁ χρησμὸς ὅστις εἶχεν προείπη τὴν νίκην ἐπαληθεύει, διότι φονεύονται οἱ ἄνδρες οἱ ἄρχηγοὶ καὶ ὁ Στρατηγὸς τῶν Μεσσηνίων, νικῶνται κατὰ κράτος οἱ γενναῖοι Μεσσήνιοι, καὶ τέλος, κατὰ τὸ τέλος τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τοῦ ὅλου πολέμου, πίπτει καὶ ἡ Ἰθώμη καὶ μετ' αὐτῆς ὁλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὑποτάσσεται τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ οὕτως ἐξεπληρώθη ὁ ὅρκος, ὃν εἶχον δώσει κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου τούτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου. — Ὁ πρῶτος οὗτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος ἤρξατο τὸ 743 π. χ. καὶ ἐτελείωσεν τὸ 728 π. χ. ὅτε ἐνίκα εἰς τὸ Στάδιον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ὁ Δάμων, ὁ Κορίνθιος.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(688—663 Π. Χ.)

Μετά τὴν ἄλωσιν τῆς Ἰθώμης, οἱ Μεσσηνιοὶ διασκορπίζονται εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, Ἄργος, Κορινθίαν καὶ Ἐλευσίνα. Ὁ πολὺς ὅμως ὄχλος τῶν Μεσσηνίων ἐπανέρχεται εἰς τὰς πρώτας τοῦ πατρίδας. Οἱ Λακεδαιμόνιοι γενόμενοι κύριοι τῆς Μεσσηνίας, κατεδάφισαν τὰ τεῖχη τῆς Ἰθώμης, διεμοίρασαν τὴν γῆν τῆς Μεσσηνίας εἰς τοὺς Ἀσιναίους καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀνδροκλέους καὶ ὑπέβαλον τοὺς ἐναπομείναντας Μεσσηνίους εἰς βαρυτάτους ὄρους. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὄρων ἀνεγράφοντο καὶ οὗτοι.

- 1) Νὰ μὴ ἐπαναστατήσωσι ποτέ
- 2) Νὰ μὴ πράττωσι τίποτε, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν Λακεδαιμονίων.
- 3) Νὰ ἐργάζωνται καὶ τὰ ἡμίση τῶν εἰσοδημάτων νὰ ἀνήκωσι τοῖς Λακεδαιμονίοις.
- 4) Νὰ παρακολουθῶσι τὰς κηδείας τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς Σπάρτης, κλαίοντες γυναῖκες καὶ ἄνδρες, καὶ μὲ πένθιμον περιβολήν.

Ἐνῶ ταῦτα συνέβαινον καθ' ὅλην τὴν Μεσσηνίαν, ὁ Ἀριστομένης, ὁ υἱὸς τοῦ Νικομήδους καὶ τῆς Νικοτελείας, ἔξ Ἀνδανείας, τριάκοντα ἑννέα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἰθώμης, συναθροίσας πολλοὺς νέους

ἐν Ἀνδανείᾳ, ἐπαναστατεῖ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἔχων καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀρκάδων. Ἡ μάχη λαμβάνει χώραν ἐν τῷ χωρίῳ Δέρραι. Πρῶτοι ἐπιτίθενται οἱ Μεσσηνιοὶ μὲ τὸν Ἀριστομένην κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἄνευ τῶν συμμάχων ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' οὐδεὶς νικᾷ, οὔτε οἱ Μεσσηνιοὶ οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Μεσσηνιοὶ ἐνθαρρυνθέντες ἀνακηρύττουσι βασιλεία τῶν τὸν Ἀριστομένην, ἀλλ' οὗτος ἀρνεῖται καὶ ἐκλέγουσι τότε αὐτὸν Στρατηγὸν Αὐτοκράτορα.

Ἐφ' οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐρίσκοντο ἐν ταραχῇ, διὰ τὴν νέαν ταύτην ἐξέγερσιν τῶν Μεσσηνίων, ὁ Ἀριστομένης, διὰ νὰ τρομάξῃ ἐκείνους ἔτι πλέον, μεταβαίνει νύκτωρ εἰς τὴν Σπάρτην, εἰσέρχεται εἰς τὸν Ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς καὶ ἀφιεροῖ τῇ Ἀθηνᾷ τὴν ἐξῆς ἐνεπίγραφον ἀσπίδα «ὁ Ἀριστομένης τὴν ἀσπίδα ταύτην ἀνατίθησι τῇ Χαλκιοῖκῃ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων». Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἰδόντες τὴν ἀσπίδα ταύτην ταρασσονται ἐκ φόβου καὶ σπεύδουσι νὰ ἐρωτήσωσι τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ὁ χρησμὸς γνωρίζει αὐτοῖς τὰ ἐξῆς.

«Ζητήσατε ἄνδρα Ἀθηναῖον Στρατηγόν». Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπακούουσι τῷ Μαντεῖϊ καὶ ζητοῦσι τότε τριεῦτον ἄνδρα παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι καίτοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπεθύμουν τὴν πρόοδον τῆς Σπάρτης, δὲν δύνανται νὰ παρακούσωσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Μαντείου, καὶ ἀποδίδουσι τῇ Σπάρτῃ τὸν Τυρταῖον, διδάσκαλον γραμμάτων, καὶ χωλὸν (οὐχὶ ὅμως καὶ στρατιωτικόν). Ὁ χωλὸς ὅμως ἐκεῖνος Τυρταῖος ὤσις, εἰς τὰ στήθη του ἐνέκλειεν ἀσβεστον κάρμινον ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοπατρίας, κατέρχεται εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ διὰ τῶν ἀθανάτων ἐκείνων ποιημάτων του, ἀναζωο-

πυροῖ τὸ καταπεπτωκίς φρόνημα τῶν Λακεδαιμονίων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τῇ προτροπῇ οὕτως τοῦ Τυρταίου ἀνασυντάσσονται καὶ συνάπτουσι νέαν μάχην εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Στενυκλήρου, περὶ τὸ χωρίον, (Κάπρου Σῆμα). Βασιλεὺς τότε τῶν Λακεδαιμονίων ἦν ὁ Ἀνάξανδρος, μάντις δὲ ὁ Ἑκάς. Τῶν Μεσσηνίων στρατηγὸς μὲν Αὐτοκράτωρ ἦν ὁ Ἀριστομένης, μάντις δὲ ὁ Θεόκλος. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀριστομένης νικᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ καταδιώκει τούτους ἐκείθεν τῆς Ἀχράδος (τόπος ἱερὸς ἀνήκων τοῖς Διοσκούροις). Ὁ τῶν Μεσσηνίων μάντις Θεόκλος ἐπεμβαίνει νὰ παύσῃ ἡ καταδίωξις. Ὁ Ἀριστομένης ἐν τῷ θυμῷ του ἀρνεῖται νὰ ὑπακούτῃ τῷ μάντει καὶ καταδιώκει τοὺς Λακεδαιμονίους. Πέραν ὅμως τῆς Ἀχράδος χάνει τὴν τὴν ἀσπίδα του καὶ ἐν τῇ συγχίσει ἐκείνῃ τῆς φυγῆς τῶν Λακεδαιμονίων μετὰ κόπου ἀνευρίσκει αὐτήν. Ταύτην ὕστερον ἀφιερὼν ἐν Λεβαδείᾳ εἰς τὸ ἄδυτον ἱερὸν τοῦ Τροφωνίου. Κατὰ τὸν Πausanίαν, ἡ ἀσπίς ἐκείνῃ ἔφερεν αἰτὸν μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ καθήμενον ἐπὶ ἄκρην Ἰουν. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀριστομένης ἐφόνευσεν ἰδίαις χερσὶν ἄνω τῶν ἑκατὸν Λακεδαιμονίων. Ἐπανερχόμενος μετὰ τὴν μάχην ἐν Ἀνδανίᾳ θύει τὸ πρῶτον τῷ Ἰθαμάτῃ Διὶ, τὴν καλουμένην θυσίαν «Ἑκατομόνια».

Μετὰ τὴν περὶ τὸ (Κάπρου Σῆμα) μάχην, ὁ Ἀριστομένης νύκτα τινὰ συλλέξας πολλοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν λογάδας του, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ καταλαμβάνει τὰς Φαρὰς (Φᾶριν καθ' Ὅμηρον) πόλιν Λακωνικὴν καὶ λεηλατεῖ ταύτην. Καταδιώκει τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀνάξανδρον καὶ ἀφεύκτως θὰ ἐφόνευσεν αὐτόν, ἐὰν δὲν ἐπληγώνετο τυχαίως δι' ἀκοντίου κατὰ τὸν γλουτόν. Θεραπευθεὶς ἐκ

τοῦ τραύματος μετὰ τινὰς ἡμέρας, ἐτοιμάζεται νὰ ἐπι-
 πείσῃ κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἀποτρέ-
 πεται τοῦ σχεδίου τούτου, ὑπὸ τῶν φασμάτων τῶν
 Διοσκυρίων καὶ τῆς Ἑλένης. Ἀποτραπείς ἐκ τοῦ σχε-
 δίου ἐκείνου, δὲν ἡσυχάζει ὁ γενναῖος Ἀριστομένης,
 ἀλλ' ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐν Καρύαις (νῦν Ἀράχωβα)
 ὄρχουμένων παρθένων τῆς Σπάρτης (αἵτινες ἤγον ἑορ-
 τήν τινα τῆς Ἀρτέμιδος) καὶ αἰχμαλωτίζει ταύτας,
 ἃς κατόπιν ἀπολύει ἀντὶ πολλῶν χρημάτων. Μετὰ
 τινα χρόνον καὶ πάλιν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Σπαρτια-
 τῶν εἰς τὴν Αἰγίλαν (ἐνθα οἱ Σπαρτιάται ἐχόρευον ἄ-
 γοντες ἑερτὴν εἰς τὸ ἐκεῖ ὑπάρχον Ἱερὸν τῆς Δήμη-
 τρος) ἀλλὰ συλλαμβάνεται, μετὰ πεισματώδη μάχην
 ζῶν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν γυναικῶν. Σώζεται ὁμοίως
 ὑπὸ τινος γυναικὸς Ἀρχιδαμείας καλουμένης, ἣτις
 ἦτο Ἱέρεια εἰς τὸ ἐκεῖ Ἱερὸν τῆς Δήμητρος, καὶ ἦτις
 ἡγάπα αὐτόν, καὶ οὕτως ἐπανέρχεται ἐν τῇ Ἀνδανίᾳ.

Τοσοῦτον λοιπὸν φόβον ἐνέβαλεν ὁ Ἀριστομένης
 εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὥστε καὶ ὁ πόλεμος θὰ ἔ-
 παυε καὶ ἡ Μεσσηνία θὰ ἀπηλευθεροῦτο, ἐὰν δὲν εὐ-
 ρίσκετο μεταξύ τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ χυλὸς ἐκεῖνος
 Ἀθηναῖος, ὁ τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολέμου
 διδάσκαλος ἀποδειχθεὶς, Τυρταῖος, ὅστις, ἀφοῦ καὶ πάλιν
 ἀνιψύχωσε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἐπέτρεψεν
 τὴν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Λακεδαιμονίων κατὰτάξιν τῶν
 Εἰλώτων, ἐξηνάγκασεν τούτους κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ
 πολέμου, νὰ συνάψωσι τὴν περὶ τὴν μεγάλην Τάφρον
 καλουμένην μάχην.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι βλέποντες ὅτι, καὶ κατὰ τὴν μάχην
 ταύτην θὰ ἡττηθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ἀριστομένου, ἐξαγο-
 ράζουσι διὰ χρημάτων τὸν βασιλέα τῶν Ἀρκάδων Ἀ-
 ριστοκράτην. Ὁ Ἀριστοκράτης κατὰ τὰ συμπεφωνη-

μένα ἐνῷ ἡ μεταξὺ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Μεισσηνίων, μάχη εὕρισκετο εἰς τὴν ἀκμὴν της, ὑποχωρεῖ, ὁ Προδότης, σκοπίμως καὶ διέρχεται μέσῳ τῆς τάξεως τῶν ἀνδρείων Μεισσηνίων διὰ νὰ ἐμβάλη αὐτοῖς τὸν πανικόν. Οἱ γενναῖοι Μεισσηνιοὶ ἐννοοῦσι τὴν προδοσίαν τοῦ προδότου Ἀριστοκράτους, καὶ γενναιότερον μάχονται κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἰδόντες τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἀριστοκράτους, λαμβάνουσι θάρρος καὶ ἄρχονται νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ὀλίγων Μεισσηνίων, οἵτινες καίτοι ἔβλεπον τὸ ἄνισον τοῦ ἀγῶνος, ἐμάχοντο λυσσῶδως. Ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ πίπτει τὸ ἄνθος τῶν ἀνδρείων Μεισσηνίων καὶ μετ' αὐτῶν πίπτουσιν ἐνδόξως οἱ ἀτρόμητοι Ἀνδροκλῆς, Φίντας καὶ Φίνας. Νικῶνται, τέλος ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, οἱ λεοντόκαρδοι Μεισσηνιοὶ, διὰ προδοσίας, καὶ ὁ ἥρως Ἀριστομένης συναθροίσας τοὺς σωθέντας καὶ πείσας τοὺς λοιποὺς τῶν Μεισσηνίων, ἐγκαταλείπουσι τὴν Ἀνδανίαν καὶ τὰς ἄλλας χώρας, μετὰ τὴν μάχην ταύτην, καὶ ὀχυροῦνται εἰς τὴν Εἵραν, ἣν ἐπὶ ἑνδεκα συνεχῇ ἔτη ὑπερήρπισαν πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἐκ τῆς Εἵρας, ὁ Ἀριστομένης ποιεῖται κατὰ καιροῦς διάφορους ἐξόδους. Ἡμέραν τινὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς Ἀμύκλας (πόλιν Λακωνικὴν) λεηλατεῖ ταύτην καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν Εἵραν. Ἄλλοτε δὲ μετὰ τριακοσίων λογάδων Μεισσηνίων, ποιήσας ἐξοδὸν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ βληθεὶς ὑπὸ λίθου εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπελθούσης αὐτῷ σκοτιδίνης, πίπτει ἀναίσθητος καὶ συλλαμβάνεται ζῶν. Τοῦτον μετὰ πεντήκοντα ἐκ τῶν συντρόφων του οἱ Λακεδαιμόνιοι ρίπτουσιν εἰς τὸν Καιάδαν (βάραθρον 600 μ. ἔνθα οἱ Σπαρτιάται ἔρριπτον τοὺς φεδρωτέρους κακούργους). Σώζεται ὁμῶς καὶ ἐκεῖθεν, ἀκολουθήσας ἀλώπεκάν τινα εἰ-

σελθεῦσαν ἐκ τίνος ὁπῆς, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν Εἶραν. Μετὰ τίνα χρόνον, ὁ Ἀριστομένης, μαθὼν ὅτι οἱ Κορίνθιοι πέμπουσι βοήθειαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, διὰ νὰ κυριεύσωσι τὴν Εἶραν, ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν νύκτωρ, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Κορινθίους, ἀρπάζει τὴν στρατηγίδα σκηνὴν καὶ φονεύει ὄλους τοὺς στρατηγοὺς τῶν Κορινθίων (Ὑπερμενίδην, Ἀχλαδαίον, Λυσίστρατον καὶ Εἰδέκτον). Εἰς τὴν μάχην ταύτην ὁ Ἀριστομένης πλὴν τῶν στρατηγῶν, ἐφόνευτε πλέον τῶν ἑκατὸν Κορινθίους, ἰδίαις χερσίν, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Εἶραν, θύει, τὸ δεύτερον τῷ Ἰθωμάτῃ Διὶ, τὴν (Ἑκατομφοῖν) καλουμένην θυσίαν. Τὰ τρίτα δὲ (Ἑκατομφοῖν) ἔθυσεν εἰς τὰς μετέπειτα ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἡμέραν τινά, ἐνῶ ὁ Ἀριστομένης εὕρισκετο ἔξω τῆς Εἶρας ἀμέριμος (διότι εἶχον τεσσαρακονθήμερον ἀναχωγὴν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἕνεκα τῆς ἑορτῆς τῶν Ἰακυνθίων, ἥτις ἦτο ἑορτὴ τῶν Σπαρτιατῶν), τυλλαμβάνεται ὑπὸ ἑπτὰ Κρητῶν (μισθωτῶν τῆς Σπάρτης) καὶ δέσμιος ἄγεται εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐνῶ ὁμοως ὠδηγεῖτο εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπῆλθεν ἐν τῷ μεταξὺ νύξ καὶ διενυκτέρευσαν εἰς τινὰ πτωχικὴν καλύβην, ἐντὸς τῆς ὁποίας κατῴκει μία γραῖα μετὰ τῆς κόρης τῆς. Τὴν νύκτα ἡ κόρη, ἀποῦ ἐμέθυσε ἀφ' ἐσπέρας τοὺς Κρητάς, ἀφαιρεῖ τὸ ξίφος ἑνὸς τῶν Κρητῶν καὶ κόπτει τὰ δεσμὰ τοῦ Ἀριστομένου. Ὁ Ἀριστομένης ἐλευθερωθεὶς ἀρπάζει τὸ ξίφος, φονεύει τοὺς κοιμωμένους πέντε Κρητάς (διότι οἱ δύο ἄλλοι εἶχον ἀναχωρήσει ἵνα προεἰπωσι τὴν σύλληψίν του εἰς τὴν Σπάρτην) καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν Εἶραν. Διὰ τὴν σωτηρίαν δὲ ταύτην ὁ Ἀριστομένης, λαμβάνει ἐξ εὐγνωμοσύνης τὴν κόρην ταύτην ὡς νύμφην του καὶ δίδει ταύτην σύζυγον.

γον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Γόργου. Ἡ εὐτυχὴς αὕτη κόρη, ἡ μετέπειτα σύζυγος τοῦ Γόργου, προέβη εἰς τὴν φιλάνθρωπον ταύτην πράξιν, διότι εἶχεν ἴδῃ τὴν προηγουμένην νύκτα τὸ ἐξῆς ὄνειρον. « Εἶδεν ὅτι πέντε λύκοι ἔφερον δίσμιον ἐν τῇ καλύβῃ τῆς ἑνα λέοντα, οὗτινος εἶχον ἀποκόψει τοὺς δρυχας καὶ ὅτι, τὸν λέοντα τοῦτον ἠλευθέρωσεν ἡ κόρη. » Τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο διηγήθη τὴν πρωτάν τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἰς τὴν μητέρα τῆς, ἥτις ἀφοῦ εἶδε τὸ ἑσπέρας τοὺς πέντε ἐκείνους Κρήτας φέροντας τὸν Ἀριστομένην εἰς τὴν καλύβην τῆς, πρόετρεψε τὴν κόρην τῆς νὰ σώσῃ τὸν Ἀριστομένην, σκεφθεῖσα νὰ μεθύσωσι τοὺς Κρήτας.

Μετὰ ἐνδεκαετῇ ἔμως πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων πίπτει καὶ ἡ ἐνδοξὸς Εἶρα, μετὰ συνεχῇ τριήμερον φονικωτάτῃ μάχῃ. Ἡ πτώσις τῆς Εἶρας ἐγένετο οὕτω: Νύκτα τινὰ βροχεράν καὶ θυελλώδη, οἱ Μισσηνιοὶ ἐγκαταλείπουσι τὰς φυλακὰς τοῦ φρουρίου καὶ ἐπανερχονται οἰκαδε. Ἐν τῷ οἴκῳ ὁμοῦς Μισσηνίου φρουροῦ, ἐκ τῶν ἐπανελθόντων ἐκ τῶν φυλακῶν, εὕρισκετο ὁ βουκόλος τοῦ Σπαρτιάτου Ἐμπεράμου, συγκαμωμένος μετὰ τῆς γυναικὸς τοῦ Μισσηνίου, μεθ' ἧς διετέλει πρὸ πολλοῦ εἰς ἀθεμίτους σχέσεις. Ἀμα τῇ ἀφίξει τοῦ Μισσηνίου φρουροῦ, κρύπτεται ὁ βουκόλος καὶ ἀκούει, παρὰ τούτου διηγουμένου τῇ ἀθλίᾳ ἐκείνῃ γυναικί, ὅτι οἱ φύλακες ἐγκατέλειψαν τὰς φυλακὰς τῶν. Κρύφα, ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος βουκόλος, ἐξέρχεται τοῦ οἴκου, μεταβαίνει εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἀναγγέλλει τοῦτο. Οἱ Λακεδαιμόνιοι πεισθέντες εἰς τοὺς λόγους τοῦ βουκόλου, ὑπὸ τοῦ Ἐμπεράμου, τίθενται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐμπεράμου καὶ ἐπιτίθενται νύκτωρ κατὰ τῆς Εἶρας, ἣν εὖρον ἀφρούρητον. Μετὰ τριήμερον δὲ συνεχῇ

ἀγῶνα, οἱ Λακεδαιμόνιοι κυριεύουσι καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο στήριγμα τῆς Μεσσηνίας, τὴν Εἶραν.

Κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀγῶνα τῶν Μεσσηνίων, ἐν τῇ Εἶρᾳ, πίπτει καὶ ὁ μάντις τῶν Μεσσηνίων Θεόκλος. Ὁ δὲ Ἀριστομένης συναθροίσας τῇ προτροπῇ τοῦ μάντεως Θεόκλου τοὺς ἐναπομείναντας Μεσσηνίους καὶ τάξας ἀρχηγοὺς αὐτῶν τὸν υἱὸν τοῦ Γόργον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Θεόκλου Μάντικλον, κάμνει γενναίαν ἐξοδὸν καὶ ὁδηγεῖ τοὺς Μεσσηνίους πρὸς τὸ Λύκοιον (ὄρος τῆς Ἀρκαδίας) ἐκεῖ δὲ ὑποδέχονται καὶ σώζουσιν ἐκείνους οἱ Ἀρκάδες, οἱ ἀχώριστοι σύμμαχοι τῶν Μεσσηνίων. Τὴν πτῶσιν τῆς Εἶρας ὁ χρησμὸς τὴν εἶχεν προεῖπη ὡς ἐξῆς. «Ὅταν ἰδῶσιν οἱ Μεσσηνιοὶ τράγον πίνοντα ὕδωρ εἰς τὴν Νέδαν (ποταμὸν) ἢ Εἶρα θά πέσῃ καὶ ἡ ὅλη Μεσσηνία θά κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων». Οἱ Μεσσηνιοὶ γνωρίζοντες τὸν χρησμὸν τοῦτον, εἶχον ἀπομακρύνει τοὺς ἀρρεναστράτους ἐκ τῆς Νέδας, νομίζοντες ὅτι ὁ χρησμὸς ἔλεγε τὸ ζῶον τράγον (ἐρίφιον). Ἀλλ' ὁ μάντις τῶν Μεσσηνίων Θεόκλος, ἰδὼν ἡμέραν τινὰ τὸ δένδρον Ἐρινεόν (κ. Ἀγρία Συκῆ) ἔχον κλάδους τινάς ἐντὸς τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ τῆς Νέδας, ἐξηγεῖ ἐντρομος τὸν χρησμὸν καὶ προλέγει τοῦτο μόνον εἰς τὸν Ἀριστομένην, ὃν συμβουλεύει νὰ σώσῃ τὰ ἱερὰ τῶν Μεγάλων Θεῶν (Δημήτριος καὶ Περτεφόνης). Ὁ Ἀριστομένης πεισθεὶς τῷ Θεόκλῳ παραλαμβάνει τὰ ἱερὰ ἐντὸς ὕδρας καὶ μεταβάς εἰς τὴν Ἰθάμην νύκτωρ, σκάπτει βαθὺν λάκκον καὶ καὶ κρύπτει τὴν ὕδραν. Ταύτην τὴν ὕδραν εὗρσκει κατόπιν ὁ τῶν Θηβαίων στρατηγὸς Ἐπαμεινώνδας, τῇ βοηθείᾳ τῶν Θεῶν διὰ τοῦ Ἐπιτέλους στρατηγοῦ τῶν Ἀργείων, καὶ κτίζει ἐκεῖ τὴν Μεσσήνην.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Εἶρας καὶ συνεπῶς μετὰ τὴν

ἄλωσιν ὀλοκλήρου τῆς Μισσηνίας ὑπὸ τῶν Λακεδαι-
μονίων, οἱ ἐν τῷ Λυκαίῳ τῆς Ἀρκαδίας εὐρισκόμενοι
Μισσηνιοί, τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀριστομένους πεντακό-
σιοι τούτων καὶ μετ' αὐτῶν τριακόσιοι γενναῖοι Ἀρκά-
δες, ἀποφασίζουσι νὰ ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς
Σπάρτης. Δυστυχῶς ὁ προδότης Ἀριστοκράτης, ὁ βα-
σιλεὺς τῶν Ἀρκάδων, προδίδει αὐτοὺς καὶ αὖθις ἐκ
δευτέρου δι' ἐπιστολῆς ἢ πέμπει εἰς τὸν βασιλέα τῆς
Σπάρτης Ἀνάξανδρον. Παρασυλλάξαντες οἱ Ἀρκάδες
τὸν γραμματοκομιστὴν συνέλαβον αὐτὸν ἐπανερχόμε-
νον, εὗρον δὲ καὶ ἐπέδειξαν εἰς τὸν ἄνθρωπον τῶν Ἀρκά-
δων τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Ἀναξάνδρου, ὃς ἔγραφε τῷ
προδότῃ Ἀριστοκράτῃ, ὅτι (ἀνταμιφθεῖς πρότερον ὑπὸ
τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τῇ, ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τάρρου,
φυγῇ πρέπει νὰ προσμένη καὶ ἤδη ἀντιμισθίαν διὰ τὴν
παροῦσαν εἶδῃσιν. . .) Ὡς δὲ ἀνηγγέθησαν ταῦτα
εἰς ἅπαντας τοὺς Ἀρκάδας, οἱ Ἀρκάδες ἐλιθοβόλησαν
τὸν προδότην Ἀριστοκράτην καὶ παρώτρυνον καὶ τοὺς
Μισσηνίους νὰ πράξωσι τοῦτο. Ἄλλ' οἱ Μισσηνιοί,
ἀπέτχον τούτου μικροῦμενοι τὸν Ἀρχηγόν των Ἀρι-
στομένην, ὅστις, μὲ τὴν κεφαλὴν μέσφ τῶν δύο χει-
ρῶν καὶ, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ γῆς, ἔκλαιεν ἀπαρη-
γόρητα. Καταλιθώσαντες δὲ οἱ Ἀρκάδες τὸν προδότην
Ἀριστοκράτην ἐξέβαλον αὐτὸν ἄταφον ἐκτὸς τῶν ὁρίων
τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀνέθεσαν στήλην, ἐπὶ τοῦ Λυκαίου
ὄρους, στηλιτεύουσιν τὴν ἀτιμίαν του καὶ τὴν τιμω-
ρίαν του. Ὁ Εὐεργετίδας ὅμως ὁ, τῆς Ἀγναγόρας,
ἀδελφῆς τοῦ Ἀριστομένου, σύζυγος, μετὰ πεντήκαν-
τα λογάδων Μισσηνίων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν εἰς τὴν
Εἰραν Λακεδαιμονίων καὶ ἐκεῖ αὐτὸς καὶ οἱ γενναῖοι σύν-
τροφοί του εὕρισχουσι τὸν θάνατον, ἀφουδέφονευσαν ὅσους
ἠδυνήθησαν Λακεδαιμονίους. Ὁ Ἀριστομένης καὶ οἱ

Μεσσήνιοι βλέποντες ὅτι οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀποφασίζουσι, ἵνα μὴ γίνωσιν εἰλωτες τῶν Λακεδαιμονίων, νὰ ἐκπατρισθῶσι, Μεταβαίνουν εἰς τὴν Κυλλήνην (ἐπίνειον τῆς Ἡλείας) ἐπιβαίνουν εἰς τὰ Μεσσηνιακά πλοῖα τῶν Πυλίων καὶ τῶν Μεθωναίων καὶ ἀναχωροῦσιν ὡς πλάνητες πρὸς εὐρεσιν νέας πατρίδος. Ἀποβιβάζονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἀναξίλα, τυράννου τοῦ Ῥηγίου (Μεσσηνίου ὄντος καὶ εὐρισκομένου ἐκεῖ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἰθώμης) ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ζάγκλην, ἣν μετωνόμοσαν Μεσσήνην. Τὴν πόλιν ταύτην κατέλαβον οἱ Μεσσήνιοι, κατόπιν πολέμου ὡς ἑξῆς. Ὁ Ἀναξίλας ἐπειδὴ εἶχε πολεμίους τοὺς Ζαγκλαίους, μαθὼν τὰ κατὰ τὴν Μεσσηνίαν, καλεῖ τοὺς Μεσσηνίους εἰς τὴν Ἰταλίαν, μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ πολεμήτωσι μετ' αὐτοῦ τοὺς Ζαγκλαίους, καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ζάγκλης νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐκεῖ. Οἱ Μεσσήνιοι ἀποβιβασθέντες, ἐν τῇ Σικελίᾳ ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν Ζαγκλαίων μετὰ τοῦ Ἀναξίλα, κυριεύουσι τὴν χώραν, καὶ τοὺς μὲν, τῶν κατοίκων ἐκτοπίζουσι, τοὺς δὲ ἐξαναγκάζουσι νὰ δεχθῶσιν αὐτούς, καὶ οὕτω δι' ἀμοibaίων ὀρκῶν συνήκησαν ἐν αὐτῇ κοινῶς μετὰ τῶν Ζαγκλαίων καὶ μετωνόμασαν αὐτὴν ἀντὶ Ζάγκλης Μεσσήνην.

Ὁ Ἀριστομένης μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Μεσσηνίων ὑπὸ τὸν Γόργον καὶ τὸν Μάντικλον, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἐκείνων ἐν τῇ Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας, συνέξευε τὴν μὲν πρωτότοκον θυγατέρα του μὲ τὸν Θαιμίδα τὸν Λεπρεάτην, τὴν δὲ δευτέραν μὲ τὸν Θεόπομπον τὸν υἱὸν τοῦ Ἡραίου, τὴν δὲ ἀδελφὴν του Ἀγναγόραν, χήραν τοῦ Εὐεργετίδου, μὲ τὸν Θάρικον

τὸν υἱὸν τοῦ Φιγαλέως, αὐτὸς δὲ ἀφικόμενος εἰς Δελφοὺς, ἐζήτει χρησμόν. Ἐὰν ἔλαβον καὶ τίνα χρησμὸν ἔλαβον, ἄγνωστον. Ἐλθὼν δὲ τότε εἰς Δελφοὺς καὶ ὁ Ῥόδιος Δαμάγητος βασιλεὺς τῆς Ἰαλυσοῦ, ἠρώτησεν τὸ Μαντεῖον πόθεν πρέπει νὰ λάβῃ γυναῖκα. Ἡ Πυθία ἀπεκρίθη ἀνὰ λάβῃ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρίστου ἀνδρὸς τῶν Ἑλλήνων. Θεωρῶν δὲ ὁ Δαμάγητος τὸν Ἀριστομένην, ὡς τὸν ἀρίστον πάντων, ἔλαβε γυναῖκα τὴν τρίτην θυγατέρα τοῦ Ἀριστομένου. Οὕτως ὁ Ἀριστομένης, μετὰ τῆς θυγατρὸς του καὶ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Δαμαγήτου, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ῥόδον. Εἰς τὴν Ῥόδον εὐρισκόμενος ἐσχόπει ν' ἀναβῇ εἰς Σάρδεις παρὰ Ἄρδυν τὸν Γύγον, καὶ ἐκείθεν εἰς τὰ Μηδικὰ Ἐκβάτανα πρὸς τὸν βασιλέα Φραόρτην. Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσῃ τοῦ σκοποῦς τοῦ ἀσθενήσας ἀπέθανε (διότι δὲν ἦτο φαίνεται πεπρωμένον εἰς αὐτὸν νὰ προξενήσῃ καὶ ἄλλας συμφορὰς εἰς τὴν Σπάρτην). Ὁ δὲ γαμβρὸς αὐτοῦ Δαμάγητος καὶ οἱ Ῥόδιοι, ἀποθανόντος τοῦ Ἀριστομένου, ἀνήγειρον αὐτῷ μνημεῖον ἐπιφανὲς καὶ τῷ ἀπέδιδον τιμὰς.

Ὁ δεῦτερος οὗτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος ἐληξεν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς εἰκοστῆς ὀγδῆς Ὀλυμπιάδος, καθ' ἣν ἐνίκα ἐν Ὀλυμπίᾳ Χίονις ὁ Λάκων.

ΤΡΙΤΟΣ
ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
(464—458 Π. Χ.)

Μετά τὴν ἄλωσιν ἑλοκλήρου τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ μὲν τῶν Μεσσηνίων ἐφυγον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ἔμεινον ἐκεῖ, οἱ δὲ ἐφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ ἐκτίσαν τὴν Μεσσήνην, καὶ τινες τούτων ἔμεινον ἐν τῇ γεννετείρᾳ αὐτῶν. Τοὺς ἐναπομείναντας τούτους Μεσσηνίους ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξωμοίασαν πρὸς τοὺς εἰλωτας— Ἀλλὰ τὸ φιλέκδικον ὅμως μῖσος τῶν Μεσσηνίων δὲν ἀπεσβέσθη τελείως, καὶ κατὰ τὸ 464, π. χ. εὐρὸν ἀφορμὴν ἐξερράγη καὶ αὖθις κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Κατὰ τὸ 464. π. χ. σεισμὸς καταστρεπτικὸς καταστρέφει τὴν Σπάρτην, καὶ τούτου ἐπωφεληθέντες οἱ εἰλωτες, ἐπαναστατοῦσι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων. (Κατὰ τὸν σεισμὸν ἐκείνον, ὃ Ἀνάχαρσις λέγει, ὅτι ἐσώθησαν μόνον πέντε οἰκίαι εἰς τὴν Σπάρτην, εἰκοσι δὲ καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες κατεπλακώθησον ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως). Τῆς εὐκαιρίας λοιπὸν ἐκείνης δραττόμενοι καὶ οἱ Μεσσήνιοι, ἐπαναστατοῦσι καὶ αὐτοί, καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Ἰθώμην. Τοὺς ἐν τῇ Ἰθώμῃ γενναίως μαχομένους, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Μεσσηνίων, μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν λοιπῶν εἰλωτῶν, πολιορκοῦσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ καθυποτάξωσι τούτους, μόνοι τῶν, ζῆ-

τοῦσι καὶ αὖθις τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων.

Κατὰ τῶν ἀνδρείων ἐκείνων ὑπερασπιστῶν τῆς Ἰ-
θώμης, ἀποστέλλεται μετὰ στρατοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ὁ
Κίμων. Ἐννέα ὁλόκληρα ἔτη παρέρχονται καθ' ὃ πο-
λιορκοῦνται καὶ καταπολεμοῦνται πανταχόθεν οἱ ἀτρό-
μητοι Μεσσήνιοι, καὶ ὁμῶς δὲν παραδίδουσι τὰ δι-
πλα, ἕνα γίνωσι καὶ πάλιν εἰλωτες τῶν Λακεδαι-
μονίων.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐλέποντες ὅτι τὰ μὲν ἔτη πα-
ρήρχοντο, οἱ δὲ Μεσσήνιοι δὲν ὑπετάσσοντο, ὑπο-
πτειθέντες τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τούτῳ ἀποπέμπουσι
τούτους, εἰπόντες αὐτοῖς ὅτι, δὲν ἔχουσι τὴν ἀνάγκην
τῆς βοηθείας τῶν πλεόν, διετήρησαν ὁμῶς παρ' ἑαυ-
τοῖς πάντας τοὺς ἄλλους συμμάχους τῶν.

Κατὰ τὸ τέλος ὁμῶς τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς πο-
λιορκίας τῶν, οἱ Μεσσήνιοι, συνάπτουσιν ἐντιμωτάτην
συνθήκην μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παραλαβόντες
τὰς οἰκογενείας τῶν ἀναχωροῦσι διὰ τὴν Ναύπακτον,
ἣν παρέσχον αὐτοῖς οἱ Ἀθηναῖοι νὰ κατοικήωσι,
καὶ ἐγκαθίστανται ἐκεῖ ἕνα μὴ γένωσι καὶ πάλιν εἰ-
λωτες τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἄλλ' ἡ ἄσπιτος τύχη, ἣτις κατεδίωκεν ἀπαν-
ταχοῦ τοὺς Μεσσηνίους δὲν ἀφίνει καὶ ἐκεῖ αὐτοὺς
ἡσύχους.

Διότι μετὰ τὴν ἐν Αἰγρὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν καθ'
ἣν νικῶσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Ἀθηναίους, ἐκδιώ-
κουσι τῆς Νουπάκτου οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς Μεσ-
σηνίους, καὶ οὕτως οἱ δυστυχεῖς Μεσσήνιοι, ἀπέρχον-
ται πρὸς τοὺς ἐν τῇ Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας κατοικοῦν-
τας συγγενεῖς τῶν Μεσσηνίων, καὶ τινες καταφεύ-
γουσιν εἰς Σικελίαν, Ῥήγιον, Λιβύην καὶ Εὐεσπερί-
τας. Ἡγεμῶν δὲ τῶν Μεσσηνίων τούτων ἦν ὁ Κόρ-

μαν, ὅστις καὶ περὶ τὴν Σφακτηρίαν ἐστρατήγησεν
αὐτοῖς.

Οὕτως ἔληξεν καὶ ὁ τρίτος Μεισσηνιακὸς πόλεμος,
διαρκέσας ἐννέα ὅλα ἔτη· ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτος (464—
455. π. χ.

ἈΚΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗ

ΤΗΣ

ἈΡΧΑΙΑΣ ΜΕΣΣΗΝΗΣ

Ἡ ἐν τῇ Ἰθώμῃ ἀρχαία Μεσσήνη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἑπαμεινώνδου τοῦ Θηβαίου τὸ ἔτος 365 Π.Χ. Ἐν αὐτῇ δὲν ἀνεφάνησαν διάσημοι ἄνδρες τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, διότι χάρις εἰς τοὺς ἀνεξαντλήτους πολέμους, οὐδόλως ἡδυνήθησαν ν' ἀττοληθῶσιν εἰς Μεσσήνιοι περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Ἡ διοίκησις τῶν Μεσσηνίων κατὰ τοὺς πολέμους ἦτο μίξις ὀλιγαρχίας καὶ βασιλείας. Τὰς ὑποθέσεις των, οἱ Μεσσήνιοι, ἔλουν εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τοῦ ἔθνους. Μεσσήνη πόλις, κωμόπολις ἢ χωρίον πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑπαμεινώνδου κτισθείσης δὲν ὑπῆρχε. Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι διὰ τοῦ Ἑπαμεινώνδου νικῶσι τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ Θηβαῖοι πέμπουσιν ἀγγέλους ἀπανταχοῦ ὅπου γῆς οἰκοῦσιν Μεσσήνιοι καὶ προσκαλοῦσιν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ὡς ἐλευθεροὶ πλέον.

Ἀμα ὡς οἱ Μεσσήνιοι ἐκ τῶν διαφόρων μερῶν ἐπα-
νήλθον εἰς τὴν Μεσσηνίαν γῆν, ὁ Ἑπαμεινώνδας συν-
αθροίζει αὐτοὺς καὶ κτιζει εἰς τὴν Ἰθώμην πόλιν Μεσ-
σήνην. Ἐκτίσε δὲ τὴν Μεσσήνην ἐπὶ τῆς Ἰθώμης,
διότι ἐκεῖ εὔρε τὴν χαλκίνην ὑδρίαν τοῦ Ἀριστομένους,
ἣν, ὁ ἥρωες τῆς Μεσσηνίας ὀλίγον πρὸ τῆς πτώσεως
τῆς Εἰρας τῇ προτροπῇ τοῦ μάντεως Θεόκληου, εἶχε